

This work is licensed under a [CC BY-NC 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)
© author(s)

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 17. veljače 2023.
<https://doi.org/10.46672/ms.23.1.2>

Marko Boris Bajt*
Stipe Buzar**

Ruski svijet kao moralna zajednica i vanjskopolitička doktrina

Sažetak

U radu autori tematiziraju pojam ruski svijet kao vrijednosni i civilizacijski koncept u službi ruske vanjske politike. Glavna ideja ruskog svijeta je da postoji odjelita ruska civilizacija koja je dominantna kulturi susjednih država, ali i zapadnoj civilizaciji od koje se bitno razlikuje u kulturnim i moralnim vrijednostima. Pojam ruskog svijeta ima dugu povijest koja počinje 1990-ih godina. Već u prvom desetljeću Putinove vladavine sadržajno se mijenja i promiče među središnje pojmove ruske vanjskopolitičke doktrine i prakse. Pojam ruskog svijeta je fluidan, njegovi su elementi često međusobno proturječni, a uživa značajnu podršku Ruske pravoslavne Crkve koja mu daje duhovni blagoslov i omogućava njegovo šire prihvaćanje. Također je prijeporan jer zemljama u susjedstvu ostavlja tek ograničenu suverenost u donošenju odluka, dok Rusiji služi kao sredstvo opravdanja intervencija u njihove unutrašnje poslove.

Glavne riječi: ruski svijet, moralna zajednica, vanjska politika, Putin, Ruska pravoslavna Crkva

Uvod

Velike sile postavljaju svoje vanjske i imperijalne politike na raznolike pojmovne i ideološke temelje. U slučaju Rusije, nakon raspada Sovjetskog Saveza počinje potraga za takvim novim temeljem, različitim od sovjetskog i carskog perioda, ali takvim da bi omogućio oblikovanje moskovskih vanjskopolitičkih ambicija u smjeru povratka i potvrde statusa velesile. U tom se kontekstu razvija već u prvom desetljeću Ruske Federacije pojam ruskog svijeta kao zajedničkog prostora suradnje svih Rusa, govornika ruskog jezika, i onih s povijesnim i kulturnim vezama s ruskom kulturom, jer se raspadom Sovjetskog Saveza značajan broj takvih ljudi našao u novonastalim nezavisnim državama. Kako bi se Rusija pobrinula za njihova prava, razvija pojam „sunarodnjaka

* Marko Boris Bajt, mag. rel. int. et dipl., marko.bajt0201@gmail.com

** Izv. prof. dr. sc. Stipe Buzar, Libertas međunarodno sveučilište, Zagreb, Hrvatska, sbuzar@libertas.hr

u inozemstvu.” Paralelno, ali odvojeno, razvija se koncept ruskog svijeta koji treba pomoći u sveruskoj pomirbi i bržoj integraciji Rusije u posthladnoratovsku međunarodnu zajednicu. Nakon Putinovog dolaska na vlast taj pojam doživljava važne transformacije i postaje temeljem ruske vanjske politike prema bliskom inozemstvu, a u mnogočemu poprima karakteristike imperijalne ili kolonijalne politike. Neuspješne reforme društva i nagli pad životnog standarda, kao i percipirani povrijeđeni nacionalni ponos, dovode do jačanja konzervativnog i revizionističkog raspoloženja u društvu. U daljnjem jačanju tih tendencija važnu ulogu ima Ruska pravoslavna Crkva uz čiju podršku ruske vlasti od 2000. počinju koristiti ideju ruskog svijeta za izgradnju jake centralističke i revizionističke države, s ciljem osiguranja statusa međunarodne velesile i regionalnog hegemonu.

Vanjskopolitička praksa utemeljena na pojmu ruskog svijeta sadrži niz paradoksa, a sam pojam, koji se čini namjerno slabo i fluidno definiranim, vodi u niz proturječja. Na taj način ga ruske vlasti koriste za provođenje *de facto* kolonijalnih politika prema dijelu susjednih zemalja, što se osobito očituje u primjerima vojnih intervencija u druge države, kao u slučaju Ukrajine 2022., ali i u drugim situacijama nižeg intenziteta i sredstava. Kako bi bio funkcionalan kao sredstvo (barem domaćeg) opravdanja takvog djelovanja, pojam ruskog svijeta ne može označavati samo realističku vanjskopolitičku doktrinu, već se mora referirati na jednu čitavu blisko povezanu kulturnu zajednicu koja se percipira kao odjelita i jedinstvena civilizacija, ali i koja se shvaća kao moralna zajednica. Pojam moralne zajednice teško je definirati, ali se može koristiti opisno da označi zajednicu za koju se vjeruje da stvarno postoji, ili čije je postojanje težnja, ukazujući na vrstu zajednice za koju neki vjeruju da je moralno dobra, da ima kvalitetu moralne dobrote prema kojoj bismo trebali ciljati. U svakom slučaju ona sadrži normativnu komponentu (Babst, 2011). Pritom je proces definiranja ruskog svijeta teritorijalno i vrijednosno pozitivan, utoliko što pojam označava područja i moralne vrijednosti jedne civilizacije, ali je taj proces i negativan, utoliko što je za definiranje ruskog svijeta ključno njegovo suprotstavljanje s dekadentnim zapadom i njegovim lažnim vrijednostima.

Što je ruski svijet?

Ruski svijet (rus. *Русский мир*, [*Russkij mir*]) pojam je s višestrukim značenjem, počevši od toga da na ruskom jeziku riječ ‘mir’ (мир) može značiti i mir i svijet (Kudors, 2010; Tiido, 2015; Todorcev Hlača i Todorceva Žinić, 2020). Pojam se tako može razumjeti kao da označava neki dio svijeta u teritorijalnom smislu riječi, tj. prostore u kojima žive Rusi ili u kojima se govori ruski jezik,¹ ali također apstraktnije, kao mir po

¹ U teritorijalnom smislu pojam ruskog svijeta ima i jasnu vanjskopolitičku doktrinarnu funkciju utoliko što određuje ekskluzivnu moskovsku sferu utjecaja i interesa, u tom smislu je usporediva s

ruskim uvjetima, po uzoru na *Pax Romana* (Tishkov, 2008; Kudors, 2010; Jilge, 2014; Tiido, 2015; Zabirko, 2015), *Pax Britannica* ili *Pax Americana*.

Suvremena upotreba tog pojma podrazumijeva teritorij Ruske Federacije i njezine građane, ali istovremeno rusku dijasporu, kao i tzv. sunarodnjake u inozemstvu, odnosno ljude koji govore ruski, dijele blisko kulturno i povijesno naslijeđe, a koje se vezuje uz carsku i sovjetsku prošlost (Zevelev, 2001 prema O'Loughlin et al., 2016; Kudors, 2010; Minakov, 2011; Gasimov, 2012; Inosemzew, 2014; Jilge, 2014; Zevelev, 2014; Bremer, 2015; Tiido, 2015). Iz perspektive Kremļa, raspad Sovjetskog Saveza nije samo raspad jedne države, već raspad jednog društva koje nadilazi granice Ruske Federacije, a koje se kroz neuspjele društvene i gospodarske reforme 1990-ih razjedinilo te ga je potrebno ponovno ujediniti (Kudros, 2010; Minakov, 2011; Laruelle, 2015a).

Zakonska definicija „sunarodnjaka u inozemstvu” je fluidna i neprecizna, a određuje sunarodnjake kao „naše” ljude, koji mogu biti etnički Rusi, govornici ruskog jezika ili oni ljudi koji su duhovno, kulturno i pravno povezani s Rusijom (Tishkov, 2008; Wilson i Popescu, 2009; Inosemzew, 2014; Jilge, 2014; Bremer, 2015; Tiido, 2015). Granice ruskog svijeta odnosno rusosfere (Kuko i Kurečić, 2014: 7) nisu granice Rusije već obuhvaćaju cijeli postsovjetski prostor, pri čemu su od posebne važnosti Bjelorusija, Ukrajina i istočna Moldavija, tj. Transnistrija (Kudors, 2010; Tsygankov, 2010; Gasimov, 2012; Kuko i Kurečić, 2014; Laruelle, 2015a; Socor, 2015; Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik, 2016; Subotić, 2022). Pod ruskim svijetom misli se na zasebnu rusku civilizaciju, koja se može identificirati teritorijalno, ali također vrijednosno i kulturološki. Iz te perspektive se, dakle, pod ruskim svijetom podrazumijeva veći kontinentalni prostor od sadašnjih granica Rusije, a barem u opsegu čitavog nekadašnjeg Sovjetskog Saveza (Buzar, 2023).

Nakon što je Rusija primijenila ideju „sunarodnjaka u inozemstvu” na građane bliskog inozemstva, ističe se da ima želju, ali i dužnost braniti njihova prava i interese kada god to bude smatrala potrebnim, što uključuje i mogućnost vojne intervencije (Wilson i Popescu, 2009; Inosemzew, 2014; Polegkyi i Bushuyev, 2022). Taj se stav opravdava tvrdnjom da je procesima dekomunizacije i derusifikacije bliskog inozemstva ugrožen nacionalni opstanak etničkih Rusa i govornika ruskog jezika (Tishkov, 2008).

---

poznatijim povijesnim vanjskopolitičkim doktrinama poput američke Monroeove doktrine iz 1823. Također, prigodno je razlikovati između pridjeva u ruskom jeziku koje bismo na hrvatski jezik preveli jednostavno kao 'ruski', a na engleski jezik kao 'Russian', iako nisu ni sinonimi ni homonimi, a to su pridjevi 'русский' ('russkiy') i 'российский' ('rossiyskiy'), pri čemu prethodni označava ono što je etnički, jezično i kulturno rusko, a potonji ono što je vezano uz Rusiju kao državu. Govornicima hrvatskog jezika može u razumijevanju te razlike, iako se ona gubi u prijevodu, pomoći razlikovanje između 'srpskog' i 'srbijanskog'. Kada govorimo o ruskom svijetu, tada je riječ o prethodnom pridjevu 'русский' ('russkiy'), iako je dio prijedora oko tog pojma vezan uz kremaljska nastojanja da se ono što spada pod 'русский' istovremeno transformira u 'российский'.

Tako je Putin 2005. raspad Sovjetskog Saveza opisao kao veliku geopolitičku katastrofu, odnosno najveću geopolitičku katastrofu 20. stoljeća, u kojoj su se deseci milijuna Rusa i ruskih građana preko noći našli izvan ruskog teritorija, a te procese dramatično je označio pojmom „epidemija dezintegracije” (Putin, 2005; Buzar, 2023). Pritom se može naglasiti da su etnički Rusi u svim sovjetskim republikama bili drugi najvažniji izvršitelji vlasti čime se osiguravala odanost tih republika Moskvi, a nakon raspada Sovjetskog Saveza novonastale države prekinule su s tom praksom (Tishkov, 2008).

Ruski svijet zamišljen je kao lijek za tu epidemiju dezintegracije, kao pokušaj ponovnog razvoja *grand strategy* u ruskoj vanjskoj politici, a koji će u moskovsku orbitu vratiti teritorije koji su nekada pripadali Ruskom Carstvu i Sovjetskom Savezu. Radi legitimacije i popularizacije takve vanjskopolitičke strategije je moguće tvrditi i da su navedeni teritoriji nakon raspada Sovjetskog Saveza nasilno otkinuti od Rusije (Gasimov, 2012; Hager Jr., 2019). Riječ je o imperijalnom geopolitičkom razmišljanju, u kojem velike sile odlučuju o sudbini manjih država koje se nalaze u njihovoj sferi interesa.

Nejasno određene granice utjecaja i fluidno definirani pojam sunarodnjaka ostavljaju široke mogućnosti opravdanja za pritiske na susjedne države kada god Rusija nije zadovoljna s njihovim politikama. Ruski stav o mogućnosti opravdane vojne intervencije u susjednim državama, tj. u ruskom svijetu, pokazuje ambiciju prema hegemonskom utjecaju, pri čemu namjerno nejasne definicije nude mogućnosti interpretacije i djelovanja uvijek otvorenima za trenutne potrebe Kremlja. Time se istovremeno na vanjskopolitičkoj razini suverenitet drugih država, ali i uopće pravo na samoodređenje nacionalnih skupina, shvaća ograničeno ili ga se u potpunosti negira, dok na razini domaće politike služi konsolidaciji moći i daljnjem razvoju autokracije. Kontroliranjem susjedstva Rusija nastoji vratiti nekadašnji prestiž i utjecaj kako bi se ponovno identificirala kao carstvo koje se može suprotstaviti zapadu, a čiju će moć zapad poštovati ili se barem bojati njezina vojnog potencijala. Riječ je o različitim oblicima antizapadnjačkog i antiliberalnog ruskog nacionalizma (Gasimov, 2012; Jilge, 2014; Curanović i Leustean, 2015; O’Loughlin et al., 2016).

Kao glavni antagonist kremaljskih nastojanja u suzbijanju epidemije dezintegracije i obavljanja svoje dužnosti prema etničkim Rusima, govornicima ruskog jezika i svim sunarodnjacima u inozemstvu, identificiran je upravo zapad, koji kao izvanjski neprijatelj drži Rusiju u okruženju već stoljećima i nastoji je uništiti. Za vrijeme hladnog rata Sovjetski Savez je bio zaštićen od invazije uz pomoć Varšavskog ugovora kroz koji su utjecali na široke teritorije velike europske ravnice. Njegovim raspadom i okončanjem hegemonskog položaja Moskve bitno se smanjuje broj država u ruskoj sferi utjecaja, a širenjem zapadnih institucija i saveza prema europskom istoku Rusija postaje okružena neprijateljima. Pri tome je Moskva pretrpjela dvostruki gubitak teritorijalnog štita u obrani protiv zapada – njegov izvanjski dio u zemljama Varšavskog

ugovora i njegov unutarnji dio u nekadašnjim članicama Sovjetskog Saveza. Cilj je, stoga, kremaljske vanjske politike s državama na ruskim granicama ponovno uspostaviti taj štiti od percipirane ugroze koja dolazi sa zapada, a pojam ruskog svijeta ključ je te strategije, jer predstavlja vojni, politički i kulturni bedem obrane Rusije (Jilge, 2014; Curanović i Leustean, 2015).

U proteklim je godinama antagonizam prema zapadu dodatno pojačan, a može ga se istovremeno smatrati ključnim za definicijski proces pojma ruskog svijeta kao zasebne ruske civilizacije. U istom je dahu politički antagonizam opisan kao duboki civilizacijski i vrijednosni antagonizam, a što je jasno vidljivo u Putinovom govoru o „carstvu laži” (Putin, 2022) kojim započinje invazija Ukrajine u veljači 2022., kao i u djelima prominentnih ruskih intelektualaca poput Aleksandra Dugina (Dugin, 2015; Buzar, 2023).

Nastanak i razvoj pojma

Pojam ruski svijet prvi se put spominje još u 11. stoljeću, dok se u svojem suvremenom obliku javlja početkom 1990-ih godina (Gasimov, 2012; Laruelle, 2015a). Važno je istaknuti da ne može biti riječi o pravom pojmovnom kontinuitetu, isto kao što je problematično govoriti o tisućljetnom kontinuitetu državnosti koju ruske vlasti ističu u novoj koncepciji vanjske politike Ruske Federacije (russiaeu.ru, 2023). Nekolicina ruskih filozofa, među kojima su Petr Ščedrovicki, Efim Ostrovski, Gleb Pavlovski, Valerij Tiškov, Vitalij Skrinnik, Tatjana Poloskova i Natalija Naročnickaja, pri oživljavanju pojma smatrali su da je nakon raspada Sovjetskog Saveza bila potrebna nova, široka kulturna definicija ruskog identiteta, koja će biti u suprotnosti i sa sovjetskim i starijim carskim modelom (Kudors, 2010; Gasimov, 2012; Hader Jr. 2019; Polegkyi i Bushuyev, 2022; Budraitskis, 2022).

Pojam je definiran suprotno od nacionalističkih, imperijalističkih ili revanšističkih ideja i trebao je biti u službi sveruske pomirbe, ali i ubrzane modernizacije ruskog društva (Kudors, 2010; Gasimov, 2012; Polegkyi i Bushuyev, 2022; Budraitskis, 2022). Ščedrovicki izričito razlikuje ruski svijet i njegov pristup od onog koji je imala, primjerice, Srbija. Ruski svijet nije izvorno zamišljen da bi služio rješavanju teritorijalnih i etnokulturnih sporova putem sile (Budraitskis, 2022). Izvorno nije zamišljeno stvaranje ruskog geopolitičkog bloka poput ZND-a, niti Euroazijskog kontinentalnog bloka koji je zastupao Aleksandar Dugin (Tishkov, 2008). Tishkov (2008) tvrdi da su spomenuti filozofi smatrali da nakon svakog sukoba slijedi novi sukob te da će se četvrti svjetski rat (hladni rat je bio treći) voditi za nasljeđe istočnog bloka i Sovjetskog Saveza, ali ne radi teritorija, već radi proširenja veza između naroda svijeta.

Ščedrovicki identificira ruski jezik kao jedan od glavnih obilježja ruskog svijeta i kao njegovu središnju točku (Kudors, 2010; Nemtsev, 2019). Inzistira na tvrdnji da oni

koji u svakodnevnom životu govore ruski ujedno razmišljaju na ruski način, a posljedično tome se ponašaju na ruski način (Kudors, 2010). Što je točno rusko razmišljanje i ponašanje nije podrobnije objašnjeno, niti je pojašnjeno može li osoba koja govori više jezika mijenjati svoj način ponašanja sukladno tome, čime je ostavljen prostor osobnoj interpretaciji.

Veze s Rusijom su uz jezik najznačajniji kriterij za pripadnost ruskom svijetu. Prvenstveno se pritom misli na pozitivnu povezanost, iako ta povezanost može biti i negativna (Tishkov, 2008; Jilge, 2014). Pripadnici ruskog svijeta tako su i oni Rusi u inozemstvu koji imaju negativan stav prema Rusiji, jer pokazuju značajan interes i imaju stav o događanjima u Rusiji (Tishkov, 2008).

Izvorno se pojam razvijao paralelno, ali odvojeno od politike ruskih „sunarodnjaka u inozemstvu” (Tishkov, 2008; Kudors, 2010; Zevelev, 2014; Budraitskis, 2022). Šchedrovicki nikada nije definirao veze između ruskog svijeta i Rusije. Najbliže tome došao je u izjavi kojom objašnjava da je ruski svijet ukorijenjen u politici međunarodne povezanosti, dok bi se Rusija trebala temeljiti na ruskom svijetu (Nemtsev, 2019). Time je veza ruskog svijeta i Rusije jednako fluidno i neprecizno definirana kao i pojam „sunarodnjaka u inozemstvu.”

U nekom je smislu izvorna ideja ruskog svijeta multipolarnog karaktera. Naime, umjesto da se Rusiju shvati kao jedini pol moći i utjecaja u ruskom svijetu, može je se shvatiti multipolarno, tako da članice ruskog svijeta sudjeluju u njemu kao jednaki partneri. U tome se može uočiti i svojevrsni paradoks ruske vanjskopolitičke misli u 21. stoljeću. Naime, s jedne strane Moskva inzistira na dokidanju globalnog unipolarnog poretka pod vodstvom Sjedinjenih Država te izgradnji multipolarnog svijeta u kojem sebe vidi kao jedno od središta međunarodne distribucije moći i utjecaja. S druge strane inzistira na *de facto* imperijalnoj unipolarnosti u okvirima ruskog svijeta.

Početak novog tisućljeća i izborom Vladimira Putina za predsjednika smjer ruske unutrašnje i vanjske politike se mijenja (Polegkyi i Bushuyev, 2022). Na unutar-njem planu pokušaji demokratizacije društva zamijenjeni su stvaranjem autokracije i izričitom nostalgijom za Sovjetskim Savezom.

Posebno je, pritom, važno naglasiti da je u ruskoj povijesti postojala jedna konstanta koja je trajala sve do najnovijeg doba. Počevši od Moskovske Kneževine preko Ruskog Carstva, Ruske Imperije, SSSR-a i na kraju Ruske Federacije, riječ je o zemlji koja je neovisno o svome vladavinskom poretku i tipu političkog sustava bila obilježena snažnom i autokratskom vladavinom jedne osobe ili male skupine osoba. Jedina dva demokratska razdoblja bila su između dviju ruskih revolucija 1917. te između 1991. i početka prvog desetljeća 21. st. Ona ne samo da su bila kratka, nego i toliko neuspješna da je ubrzo nakon njih započelo novo autokratsko razdoblje (Boban i Cipek, 2017: 7–8).

Vanjska politika pak zauzima agresivniji konfrontacijski stav prema Zapadu, a naglasak stavlja na utjecaj u bliskom inozemstvu (Tsygankov, 2012; Laruelle, 2015a, 2015b). Tsygankov (2010) tvrdi da središnje mjesto razvoja ruske politike zauzima jaka država koja određuje smjer, dok je razvoj demokracije sporedan. Cilj je ponovno smještanje Rusije u red velesila, pri čemu se se treba okrenuti starim saveznicima, poput Kine, kako bi se mogla suprotstaviti zapadu.

Vladimir Putin prvi put spominje pojam ruskog svijeta 2001. na skupu ruskih sunarodnjaka (Gasimov, 2012; Nemtsev, 2019; Budraitskis, 2022). Na tom skupu iznosi svoje shvaćanje pojma, prema kojem ruski svijet čine milijuni ljudi koji govore, razmišljaju i osjećaju se ruski, a žive izvan granica Rusije (Budraitskis, 2022). Putin drži da je raspad Sovjetskog Saveza rusku naciju učinio rastrganom više od ijedne druge nacije na svijetu, što se posebno odnosi na Rusiju, Bjelorusiju i Ukrajinu (Socor, 2015). Prema Putinovom tumačenju pojma ruskog svijeta, u multietničkoj državi nije moguća ideja stvaranja nacije koja se temelji isključivo na etničkoj i vjerskoj pripadnosti (Putin, 2013 prema Subotić, 2022). U stvaranju nacije tako se koriste spomenuti elementi zajedničkog jezika, povijesnog nasljeđa i kulture.

Nakon toga je 2007. predsjedničkim dekretom osnovana Zaklada za ruski svijet (Russkiy Mir Foundation), čija je službena uloga povezivanje Rusije s ruskom dijasporom, promoviranje jezika i kulture u dijaspori i širem svijetu (Russkiy Mir Foundation, c2023). Smjer u kojem će Rusija djelovati Putin prvi put iznosi na sigurnosnoj konferenciji u Münchenu 2007., kada ističe rusko protivljenje unipolarnom globalnom poretku, optužuje zapadne aktere da Rusiju žele podučavati demokraciji, dok sami nisu spremni prihvatiti konstruktivnu kritiku (Putin, 2007). Kritizira širenje NATO-a, smatrajući ga pokušajem destabilizacije Rusije (Putin, 2007; Kuko i Kurečić, 2014). Naglašava da Rusija ispunjava svoje obaveze povlačeći se iz Gruzije i Moldavije, dok Sjedinjene Države na ruskim granicama grade nove vojne baze (Putin, 2007; Kuko i Kurečić, 2014).

U razdoblju između 2005. i 2008. dolazi do jačanja državno sponzoriranog civilizacijskog nacionalizma,² dok se između 2011. i 2013. konkretizira ideja ponovnog vraćanja navodnih ruskih zemalja u Rusiju (Verkhovskii i Pain, 2012; prema Kuzio 2022b; Kuzio 2022a). Pritom su od 2007. važni čimbenici ruske vanjske politike pojmovi „sunarodnjaka u inozemstvu” i ruskog svijeta u službi obnavljanja hegemonskog položaja Rusije u postsovjetskom prostoru (Kudors, 2010; Minakov, 2011; Gasimov, 2012). Važan razlog promjene smjera vanjske politike moguće je locirati u percepciji da

² Autori su svjesni problema s logičkom konzistentnosti složenih pojmova koji zanemaruju paradigmatičke jazine različitih teorijskih perspektiva. Istovremeno su pomireni s time da bavljenje ideološkim komponentama pojmovnog aparata ruske domaće i vanjske politike nakon pada Sovjetskog Saveza neminovno uključuje takve pojmove.

je dotadašnja politika doživjela neuspjeh s Revolucijom ruža u Gruziji 2003. i Narančastom revolucijom u Ukrajini 2005., a zajedno s percepcijom o superiornosti zapada bilo je u Moskvi jasno da se ruska politika mora mijenjati kako bi se u budućnosti izbjegli slični neuspjesi (Laruelle, 2015b).

Gasimov (2012) ističe da se 2008. već spomenutim aspektima ideje ruskog svijeta, poput jezika, kulture i zajedničke povijesti, pridružuje aspekt ruskog pravoslavlja. Patrijarh Kiril drži govor u kojem naglašava postojanje jezgre ruskog svijeta koji čine Ukrajina, Rusija i Bjelorusija, a koje povezuju ruski jezik i ruska kultura. Rusija je s invazijom Gruzije 2008., aneksijom Krima 2014. i posljedičnim osnivanjem separatističkih republika u ukrajinskom Donbasu, kao i invazijom na Ukrajinu 2022. pokazala da je spremna boriti se za „sunarodnjake u inozemstvu” i krajnjim sredstvima (Polegkyi i Bushuyev, 2022).

Putin promovira stav da su Rusija i ruski svijet žrtve zapadnjačke zavjere, zbog čega rusku vanjsku politiku okreće u smjeru obnove neprijateljstava sa zapadom. Tako spominje i navodno obećanje koje je dano Gorbačovu prilikom ujedinjenja Njemačke da neće doći do širenja NATO-a prema istoku (Putin, 2007). Pozivanje na to obećanje problematično je zbog izostanka pisanog traga, ali još više zbog njegova povijesnog konteksta. Kada je navodno dano 1990. godine, Sovjetski Savez je još uvijek postojao, a zemlje istočno od Istočne Njemačke bile su dio Varšavskog ugovora. Pregovori su se vodili oko statusa ujedinjene Njemačke, a središnje je pitanje bilo treba li takva Njemačka biti članica NATO-a ili biti neutralna. To je bilo središnje pitanje europske sigurnosti, a važan cilj pregovora bio je osigurati da je nova ujedinjena Njemačka ne ugrozi. Dogovoreno je da ujedinjena Njemačka bude članica NATO-a, čime je vezana sa silama pobjednicama Drugog svjetskog rata koje će moći reagirati na njezine eventualne revizionističke težnje (National Security Archive, 1990). Sjedinjene Države i NATO obavezali su se da na području bivše Istočne Njemačke neće postaviti nove baze niti stacionirati jedinice. Savez se, dakle, nije proširio u Istočnu Njemačku, iako se kasnije proširio istočno od Njemačke.

U tom čuvenom govoru Putin prigovara manjku proporcionalnosti u gospodarskim investicijama, pri čemu zapadne tvrtke imaju puno veći udio u ruskom gospodarstvu nego što ruske tvrtke imaju u zapadnim zemljama. To smatra nepravednim, ali istovremeno nekom vrstom dokaza da zapad želi samo iskoristiti Rusiju (Putin, 2007). Pritom, dakako, spretno zanemaruje razlike u veličini zapadnih i ruskih tvrtki, ali još više razlike u odnosima države i privatnog sektora u Rusiji i na zapadu. Tako istovremeno ostavlja svoje zapadne slušatelje zbunjenima, a kod kuće radi na konsolidaciji stava o zlom zapadu, prikrivajući vlastite slabosti, neuspjeh reformi, raširenu korupciju i slično. Naime, u Rusiji su pojmovi višeznačni, a njihove definicije namjerno neprecizne. Tako je i veza između pojma ruskog svijeta i države neprecizno opisana, iako je ruski svijet dio službene politike Kremlja. Jasnim definiranjem kriterija pri-

padnosti ruskom svijetu, kao i njegove veze s državom, nestale bi nepreciznosti koje Kremlju omogućuju višenamjensko korištenje pojmova u skladu s trenutnim potrebama i ciljanim publikama.

Uloga Ruske pravoslavne Crkve, tradicionalne vrijednosti i očuvanje moralne zajednice

Ruska pravoslavna Crkva (RPC) vjerojatno je najvažniji partner države u promoviranju tradicionalnih vrijednosti u Rusiji i ostatku ruskog svijeta. Ona uživa višestoljetnu tradiciju u društvu u kojem se populacija većinski izjašnjava vjernicima, a tradicionalne vrijednosti usko su vezane uz religiju.³ Nakon raspada Sovjetskog Saveza ponovno djeluje slobodno, iako nije vratila sav utjecaj koji je imala prije Oktobarske revolucije. Svoj položaj saveznika vlasti je stekla kroz medijatorsku ulogu tijekom političke krize 1993. Tada je dobila povjerenje vlasti, a zauzvrat je njezin posebni položaj zakonski uređen 1997., čime je postala ključna socijalna institucija s kojom Kremlj provodi politiku nacionalne obnove kroz promoviranje tradicionalnih vrijednosti.

Moskovski se patrijarh Kiril sve češće predstavlja kao duhovni vođa ne samo Rusije u njezinim službenim granicama, već i cijele „Svete Rusije,” odnosno područja ruskog svijeta (Polegkyi i Bushuyev, 2022). Tako je 2006. izjavio da mora postojati jedinstvena kultura ruskog svijeta kao opozicija univerzalnoj dekadentnoj kulturi koju nameće zapad, a u zagovaranju povratka tradicionalnim vrijednostima suglasan je s Kremljem (Kudors, 2010; Curanović i Leustean, 2015; DAGP, 2016; Subotić, 2022). U skladu s time, RPC u zapadnom liberalizmu vidi najveću opasnost za stečeni položaj i mogućnost društvenog i političkog utjecaja (Curanović i Leustan, 2015), a kao što je već spomenuto, moguće je uočiti da i kod nje proces definiranja ruskog svijeta sadrži ne samo pozitivni odnos prema vlastitim vrijednostima, već uvijek ujedno i antagonizam prema vrijednostima zapadnog svijeta. Iz toga se može zaključiti da je ruski svijet uvijek bitno definiran kao opreka zapadu.

Nakon neuspjele modernizacije i reforme društva tijekom 1990-ih i početkom 2000-ih, a kao reakcija na povrijeđeni nacionalni ponos zbog gubitka statusa velesile, počinje rusko isticanje posebnosti i vlastitog puta moderniziranja društva u odnosu na zapad (Curanović i Leustan, 2015). Zapadne vrijednosti i kolektivni zapad okrivljuju se za brojne probleme koji su proizašli iz nasilne gospodarske tranzicije i naglog pada životnog standarda. U skladu s time vrijednosti koje se percipiraju kao zapadne opisuju se kao neprirodne, strane i nametnute (Curanović i Leustan, 2015; Hager Jr.,

³ Pritom dakako treba svjesno zanemariti da se ruski svijet u invaziji na Ukrajinu u velikoj mjeri brani tijelima vjernika jedne druge religije.

2019). Društvo se okreće prošlosti i tradiciji, njime dominiraju muškarci, religija, ideje domovine i tradicionalne obitelji (Curanović i Leustan, 2015; Hager Jr., 2019).

Tradicionalizacija društva nije u potpunosti stvar kremaljskih politika, ali je pod njihovim utjecajem, a oslanja se na društveni konsenzus o jedinstvenom položaju, povijesti i veličini Rusije, što je čini jedinstvenom civilizacijom (Zevelev, 2014). Sve popularnijom postaje ideja da se unutarnja i vanjska politika moraju voditi moralnim vrijednostima koja proizlaze iz pravoslavlja, iz čega ujedno proizlazi ideja da je Rusija dužna štiti te vrijednosti i čitav ruski svijet od loših izvanjskih, prvenstveno zapadnih utjecaja koji su doveli do raspada njezina imperija (Curanović i Leustan, 2015).

Sukob između Rusije i zapada civilizacijskog je karaktera i u njegovoj su srži suprotstavljene vrijednosti, tj. istinske vrijednosti Rusije i lažne vrijednosti zapada koje se protive ljudskoj naravi. Za Putina su vrijednosti ruske civilizacije milosrđe, istina, pravda i obitelj. One stoje iznad svih drugih vrijednosti, dok su sloboda izbora, ravnopravnost spolova i osobna sloboda dio lažnih vrijednosti koje vode u moralnu propast društva (Bremer, 2015; Curanović i Leustan, 2015; du Quenoy i Dubrovskiy, 2018). Moralna propast društva vodi u propast države, a to je cilj zapada. Tako i u pokretanju invazije na Ukrajinu u veljači 2022. Putin jasno govori da su Sjedinjene Države i kolektivni zapad „carstvo laži” koje želi uništiti tradicionalne vrijednosti ruske civilizacije i nametnuti svoje lažne vrijednosti kako bi Rusiju uništili iznutra (Putin, 2022; Buzar, 2023).

Blizak i koristan opis vrijednosti ruske civilizacije možemo naći i u euroazijevskoj koncepciji poznatog ruskog filozofa Aleksandra Dugina koji ih identificira kao konzervativizam, holizam, kolektivnu antropologiju (narod je važniji od pojedinca), žrtvu, idealističku orijentaciju, vjernost, asketizam, čast, i lojalnost (Dugin, 2015). Također, podržava i pravoslavnu ideju RPC-a o Rusiji kao „Svetoj Rusiji” u iznimnom paragrafu koji se isplati prenijeti u cijelosti, jer jasno osvjetljava značenje dosad korištenih pojmova:

Rusija je uvijek mišljena kao Sveta Rusija, kao sila (*derzhava*) koja ispunjava svoju povijesnu misiju. [...] Zapadna demokracija razvila se u posebnim uvjetima antičke Atene i oblikovana je tijekom višestoljetne povijesti otočke Engleske. Takva demokracija zrcali posebne značajke „lokalnog europskog razvoja.” Takva demokracija ne predstavlja univerzalni standard. Imitiranje formi europske „liberalne demokracije” je besmisleno, nemoguće i opasno za Rusiju-Euroaziju (Dugin, 2014: 15).

RPC je važna i kao promotor stava o Moskvi kao trećem Rimu, tj. kao nositeljici pravoslavne tradicije koju nasljeđuje od Bizantskog Carstva, nasuprot lažnom Rimu kojeg predstavljaju Sjedinjene Države i zapadni svijet (Laruelle, 2016; Polegkyi i Bushuyev, 2022). Takva uloga religije i Crkve ujedno je bitna razlikovna karakteristika po kojoj je pojam ruskog svijeta različit od postimperijalnih koncepcija drugih europskih

nacija, kao što su primjerice frankofoni svijet ili britanski Commonwealth (Zabirko, 2015).

Pozivanje na povratak tradicionalnim vrijednostima uobičajeno je i kod drugih kršćanskih crkava, no u ruskom je slučaju, čini se, njezina uloga tako povezana s autokratskim tendencijama vlasti da predstavlja ozbiljnu prepreku modernizaciji društva, kao i razvoju građanskih i političkih sloboda. U tom smislu ona radi vlastitih ciljeva i položaja pristaje biti sredstvom autokratske vlasti koja želi osigurati svoj položaj kroz isticanje tradicionalnih vrijednosti. Za razliku od jednostranačkog sustava Sovjetskog Saveza u kojem je glavnu riječ imala Komunistička partija, kao i autokratske vladavine nekadašnjih careva, u suvremenom ruskom višestranačju nije moguće identificirati političku stranku koja bi preuzela ulogu svojih preteča. Umjesto toga razvija se nadstranački kult ličnosti Vladimira Putina s RPC-om kao ključnim saveznikom. RPC u tom kontekstu nije nositelj ideje ruskog svijeta, već ima ulogu pomoćnika u njezinoj provedbi. Pružajući podršku nastoji učvrstiti svoje mjesto u centru moći političkog odlučivanja (Bremer, 2015; Shishkov, 2022). Tako službenoj politici Kremlja daje duhovni i moralni blagoslov kroz koji se moskovske politike želi prikazati dijelom ruske kulture, religije i uopće sustava vrijednosti.

U tom se kontekstu pitanje slobode izbora ne odnosi samo na građanska i politička prava pojedinaca, već ujedno na slobodu izbora čitavih država i naroda o tome žele li biti dijelom ruskog svijeta. Iz perspektive RPC-a taj izbor ne postoji, jer se radi o populacijama koje su se donedavno smatrale jedinstvenim narodom i koji još uvijek pripadaju jedinstvenom religijskom i kulturnom prostoru ruskog svijeta (Bremer, 2015). Patrijarh Kiril tvrdi da pripadnost ruskom svijetu nije stvar osobnog ili grupnog odabira pojedinaca i čitavih skupina, već civilizacijske i vjerske pripadnosti (Budraitskis, 2022). U tome se skriva i jedna od ključnih slabosti koncepcije ruskog svijeta, jer se pokazuje da ona nema razrađeni princip organizacije suživota s onima koji ne žele biti dio tog svijeta (Polegkyi i Bushuyev, 2022) i ne identificiraju se s civilizacijom o kojoj govore Kiril, Putin, Dugin i drugi. Za njih preostaje jedino identificirati se s tom civilizacijom svojevoljno ili silom, a takav je pristup teško nazvati drukčije nego imperijalnim.

Prijepori i paradoksi

Ruski se svijet u odnosu na druge projekte podupiranja kulture i jezika dijaspore razlikuje po tome što postojanje dijaspore u susjedstvu koristi kao opravdanje za ograničavanje ili negiranje suverenosti i neovisnosti država u svojem bliskom susjedstvu. Želja za zaštitom kulture i jezika svojih „sunarodnjaka u inozemstvu” kroz poticanje kulturne raznolikosti, zavičajnih klubova, kao i drugih oblika prekogranične kulturne suradnje, dakako, sama po sebi nije prijeporna. No, u brojnim se slučajevima

sunarodnjake i zavičajne klubove koristi kao opravdanje za uplitanje u unutrašnje poslove drugih država, destabilizaciju ili čak negiranje prava na postojanje. Istovremeno se kritika takvih praksi ne trpi, kao što bi se moglo prosuditi po atentatu na Borisa Njemcova, oštrog kritičara kremaljske implementacije ideje ruskog svijeta, kao i uopće Putinove vladavine,⁴ u centru Moskve 2015. Između ostaloga, aktualna invazija na Ukrajinu jedan je od primjera nasilne implementacije te ideje.

Iako su tvorci ideje ruskog svijeta još 1990-ih tvrdili da se ne radi o revanšističkoj, agresivnoj, imperijalističkoj, panslavenskoj i ekspanzionističkoj ideji, među političkim se elitama ona tumačila drukčije – raspad SSSR-a rusku je naciju rastrgao na tri dijela, a njezin spas leži u ponovnom ujedinjenju Ukrajine i Bjelorusije s Rusijom (Solchanyk, 1996). Ukrajince i Bjelorusu u tom se kontekstu ne može smatrati nacijama i nastoji ih se prikazati kao podetničke skupine unutar jedinstvene velike ruske nacije (Gasimov, 2012; Shishkov, 2022). Široka prihvaćenost tog stava postaje očita kada se uzme u obzir da je prihvaćana diljem ideološkog spektra u Rusiji te su ga držali raznoliki zastupnici od komunista Zjuganova do ultranacionalista Žirinovskog (Solchanyk, 1996).

Osim toga, Rusija u nizu susjednih zemalja koristi aktiviste i medije kako bi među ruskom manjinom širila ideju ruskog svijeta. Često se od država traži ponovno uvođenje ruskog kao drugog službenog jezika, osiguravanje posebnog statusa RPC-a, dok se među ruskom manjinom šire ideje o potrebi integracije s Rusijom, a često s ciljem destabilizacije tih država.

Jedan primjer revanšističkog karaktera ideje ruskog svijeta vidljiv je na primjeru Ukrajine u kojoj živi značajan postotak etničkih Rusa i gdje veliki dio građana ruski jezik smatra materinjim jezikom. S obzirom na to da se nakon raspada Sovjetskog Saveza Moskva nije mogla pomiriti s gubitkom Krima, koristila je tamošnje većinsko rusko stanovništvo kao opravdanje za uplitanje u unutrašnje poslove Ukrajine. Putin je 2008. u razgovoru s Georgeom W. Bushom svojeg sugovornika uvjeravao da Ukrajina kao država ne bi trebala postojati jer se radi o teritoriju koji pripada Rusiji, a koji je Ukrajincima darovan (Kuzio, 2022b, 2022c). U svojem eseju *O povijesnom jedinstvu Rusa i Ukrajinaca* iz 2021., Putin detaljno izlaže, kako ih on naziva, dokaze koji potvrđuju da su Rusi i Ukrajinci zapravo jedan narod i kako je potpuna suverenost Ukrajine moguća samo s Rusijom, jer se radi o jednom narodu (Putin, 2021; Kuzio, 2022b, 2022c). U nekom smislu, kada je riječ o ruskom odnosu prema Ukrajini, nije slučaj da se jednostavno negira pravo Ukrajine na političku neovisnost, već se uopće negira njezino postojanje (Snyder, 2022).

⁴ Kada je riječ o karakteristikama političkog sustava Rusije, koje su također meta dijela kritičara, kao obvezno štivo mora se uzeti Boban, D. i Cipek, T. (2017). *Politički sustav Rusije*. Zagreb – Sarajevo: Plejada – University Press.

Između ostalog, Putin smatra da je zasebni ukrajinski identitet boljševički izum, dok je pravo samoodređenje naroda Ukrajine moguće jedino u ruskim okvirima. Iz toga slijedi stav da su ukrajinske političke elite koje ne slijede Rusiju zapadnjačke marionete, a one koje slijede Rusiju samostalni donosioci odluka. Nasilne prakse koje uključuju vojne intervencije u takvim slučajevima moskovska su praksa još iz doba Sovjetskog Saveza, o čemu svjedoče intervencije u Mađarskoj 1956., Čehoslovačkoj 1968. i Poljskoj 1980./1981., iako je ideološki temelj opravdanja tih ranijih intervencija bio drukčiji. No, u svakom slučaju riječ je o istoj temeljnoj strategiji. Naime, oni koji slijede moskovski diktat proglašavaju se slobodnima, a oni koji nastoje biti slobodni proglašavaju se marionetama, a time i opasnima.

Kada je riječ o Ukrajini, na nekoliko je primjera osobito dobro vidljiva samovoljna selektivnost u percepciji slobodnog nasuprot marionetskog djelovanja. Za Putina uopće nisu prijeporna ruska uplitanja u ukrajinske unutrašnje poslove i pokušaj namještanja izbora 2004., kao ni Janukovičeva odluka da 2013. umjesto potpisivanja sporazuma koji bi Ukrajinu približio Europskoj uniji radije potpiše zajednički akcijski plan s Rusijom. Kada je, s druge strane, riječ o odabiru proeuropskih državnika, onda je ukrajinska vlast zapadnjačka marioneta koja ne predstavlja volju naroda u Ukrajini. Moguće je i tijekom sadašnjeg sukoba, između ostaloga, primijetiti da ruska vlast i mediji redovno preferiraju govoriti o narodu i narodima u Ukrajini, dok izbjegavaju spomen ukrajinskog naroda.

Revizionistički karakter ideje ruskog svijeta vidljiv je i u aneksiji Krima nakon „revolucije dostojanstva“ (Euromajdana) u Ukrajini, koja je u velikoj mjeri opravdana zaštitom navodno ugroženog ruskog, ali i ukrajinskog i tatarskog stanovništva, koje bi zasigurno bilo meta kijevskog nacionalizma, ali i žrtva neuređene, korumpirane i *de facto* raspadnute države. Aneksija Krima za Moskvu važan je korak u ispravljanju nepravdi nanesenih raspadom Sovjetskog Saveza, a ne agresija na suverenost i teritorijalni integritet susjedne države. Putin u govoru pred federalnom skupštinom i regionalnim predstavnicima jedinica Ruske Federacije povodom aneksije Krima koristi caristički termin Novorossija (Nova Rusija) da bi se referirao na područja juga i istoka Ukrajine, čime dodatno želi naglasiti rusko pravo na ta područja. Nakon toga ističe kako ti teritoriji nisu bili dio Ukrajine kada je ona pristupila Sovjetskom Savezu. Boljševici su ih iz nepoznatih razloga darovali Ukrajini, Rusija je izgubila teritorij, ali su ljudi ostali (Putin, 2014). Putin time ponavlja teze koje je iznio u ranijem razgovoru s Bushom, kao i kasnijem ogledu *O povijesnom jedinstvu Rusa i Ukrajinaca*. Jedan od aspekata revizionističkog karaktera ideje Ruskog svijeta je, čini se, moskovska percepcija da joj pripada sve što joj je ikada pripadalo. Teško je zamisliti da čak niti Putin ne bi bio iznenađen kada bi Ujedinjeno Kraljevstvo odjednom počelo anektirati dijelove svojih nekadašnjih kolonija, a kao dio opravdanja isticali imena poput New England, Nova Scotia ili Queensland. Jednako je teško zamisliti jednu od nordijskih zemalja

kako imperijalistički proglašava pravo na vojnu intervenciju u druge nordijske zemlje jer sebi pripisuje ekskluzivno pravo nasljedstva slavne vikinške prošlosti zbog koje druge nordijske zemlje svoju punu slobodu, kao život u skladu s civilizacijski im primjerenim vrijednostima, mogu ostvarivati samo u njezinim okvirima.

Ruska invazija na Ukrajinu u veljači 2022. samo je posljednji korak Rusije u pokušaju ostvarivanja ideja ruskog svijeta. Bjelorusija je *de facto* ruska provincija, a Ukrajina je preostali komad koji nedostaje kako bi se ostvarilo navodno jedinstvo ruskog naroda koji je nasilno razjedinjen. Uspješna vojna kampanja Ukrajinu bi pretvorila u drugu Bjelorusiju, čime bi Rusija ponovno postala imperij, a ujedno bi to bilo upozorenje za druge zemlje u ruskom susjedstvu da su posljedice biranja drugačijeg puta od onog koji zagovara Rusija pogubne.

Zaključak

Jednostavno tvrditi da ruske vlasti ne tretiraju države svojeg bliskog susjedstva kao jednake partnere u međunarodnim odnosima ne pridonosi relevantno raspravama o ruskoj vanjskoj politici, niti je osobito zanimljivo ili stimulirajuće. Međutim, nastojati razumjeti pojmovne i vrijednosne zasade na kojima Rusija temelji i opravdava takvo vanjsko političko djelovanje, i to u periodu nakon raspada Sovjetskog Saveza u kojem je ostala bez jasne osnove za *grand strategy* i u kojem je njezin status velesile doveden u pitanje, rasprava je u koju se vrijedi uključiti. Naime, Rusija je 1990-ih postala objekt međunarodne politike koji se jedva prilagođava promjenama novog doba, a nastoji biti subjekt koji utječe na događaje u međunarodnim odnosima (Krickovic i Weber, 2018). Pojam ruskog svijeta igra u tome ključnu ulogu.

Istovremeno, potrebno je pojam ruskog svijeta nastojati shvatiti u njegovoj složenosti. Riječ je, dakako, o pojmu koji označava neku geopolitičku i vanjskopolitičku koncepciju, ali koju se ne može shvatiti isključivo u realpolitičkim terminima. Ili drukčije rečeno, realpolitičke implikacije vanjske politike utemeljene na pojmu ruskog svijeta ne mogu se ostvariti bez kulturnih i moralnih temelja na koje se taj pojam jednako referira, kao što uobičajeno i nije moguće ostvarivanje realpolitičkih ciljeva bez nekakvog priziva na vrijednosti (usp. Buzar, 2017). S obzirom na pokušaj ostvarivanja ruskog svijeta kao civilizacijske i moralne zajednice, a dakako u funkciji vanjskopolitičkih (ali i domaćih) ciljeva Moskve, u radu se naglašava i važnost njegove promocije koju provode važne društvene institucije u Rusiji, a poglavito Ruska pravoslavna Crkva. Konačno, u tekstu se nastojalo prikazati i nekoliko prijevora i paradoksa koji proizlaze iz nepreciznog definiranja pojma ruskog svijeta, ali imajući u vidu da je njegova fluidnost i nepreciznost barem dijelom namjerna, a kako bi uvijek mogao biti u službi trenutnih kremaljskih potreba i ambicija. Takva je funkcija i sudbina fluidnih pojmova, kao i široko postavljenih zakona.

Na samom kraju potrebno je još jednom kratko tematizirati osnovne pojmove iz naslova i vidjeti zašto je riječ o značajnim pojmovnim odnosima koji pridonose postojećim raspravama o pojmu ruskog svijeta. U tekstu je pokazano da je pojam ruskog svijeta jedan od temeljnih pojmova ruske vanjskopolitičke doktrine u ovome stoljeću, ali se na njega kao moralnu zajednicu isplati još jednom osvrnuti i dodatno eksplicirati njezine implikacije. Prvo, pojam se ruskog svijeta odnosi na Rusiju u širem smislu od teritorijalnih granica Ruske Federacije. Odnosi se na Rusiju kao civilizaciju, pri čemu je Ruska Federacija njezina glavna nositeljica i središte. Drugo, civilizacijska razina najviša je i najšira razina kulturne samo-identifikacije koju pojedinci mogu imati (Huntington, 1993), pri čemu je onda civilizacijska razina najšira i najviša razina *moralne* samoidentifikacije koju pojedinci mogu imati. Rusija kao civilizacija (tj. ruski svijet) sadrži, kao i pojam moralne zajednice uopće, bitnu normativnu komponentu.

Treće, pojedinci i skupine koji se identificiraju kao dio neke moralne zajednice vjeruju da je ona moralno dobra, da ima kvalitetu moralne dobrote prema kojoj bismo trebali ciljati. Za Putina su vrijednosti koje rusku civilizaciju čine dobrom milosrđe, istina, pravda i obitelj, a za Dugina konzervativizam, holizam, kolektivna antropologija (narod je važniji od pojedinca), žrtva, idealistička orijentacija, vjernost, asketizam, čast, i lojalnost. Popis vrijednosti neke moralne zajednice ne mora biti savršeno ujednačen ili kanoniziran, ali mora biti barem donekle koherentan, što je ovdje slučaj. Pojmom ruskog svijeta se, dakle, bez daljnjega nastoji označiti jedna moralna zajednica.

Četvrto, uzimanje jednog pojma kojim se označava moralna zajednica kao osnove (ili jedne od osnova) vanjske politike, ima svoje praktične posljedice, što nije slučaj samo kada je riječ o Rusiji. Posljedica ruskog svijeta kao moralne zajednice na vanjsku politiku Ruske Federacije je jačanje osjećaja dužnosti za zaštitu svih pripadnika te zajednice, bez obzira na to žive li u Rusiji *stricta dictae* ili *late dictae*, a niz instanci djelovanja koje iz toga slijede opisane su u ovome tekstu. U kontekstu kremaljskih politika prema susjednim zemljama, osobito onih koje koriste krajnje mjere poput rata, shvaćanje ruskog svijeta kao zajednice dijeljenih moralnih vrijednosti, koje su odjelite od vrijednosti drugih civilizacija i koje treba aktivno štiti kako ne bi bile uništene pod izvanjskim pritiscima („carstvo laži”), nezaobilazan je dio ruske vanjske politike i pokušaja njezina opravdanja.

Literatura

- Babst, G. A. 2011. Moral Community, u: Chatterjee, D. K., *Encyclopedia of Global Justice*. Dordrecht: Springer.
- Boban, D. i Cipek, T. 2017. *Politički sustav Rusije*. Zagreb – Sarajevo: Plejada – University Press.
- Bremer, T. 2015. Analyse: Die Russische Orthodoxe Kirche und das Konzept der "Russischen Welt." *Russland-Analysen*, 289: 6–9.
- Budraitskis, I. 2022. *The Birth and Death of the "Russian World:" a History of the Concept*. Lefteast.
- Buzar, S. 2017. Carr as Thucydides' ghostwriter: the paradox of realism and a moral foreign policy. *Međunarodne studije*, 17 (1–2): 73–86.
- Buzar, S. 2023. Rat protiv „carstva laži.” Moralno-eshatološki vidik u geopolitičkoj misli Aleksandra Dugina i Putinova „specijalna vojna operacija.” *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 20 (1): 0–15.
- Curanović, A., i Leustan, L. 2015. *The Guardians of Traditional Values: Russia and the Russian Orthodox Church in the Quest for Statu*. German Marshall Fund of the United States.
- Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik. 2016. *Die "Russische Welt."* Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik – DGAP.
- Dugin, A. 2015. *Last War of the World Island. The Geopolitics of Contemporary Russia*. London: Arktos.
- du Quenoy, I. i Dubrovskiy, D. 2018. Violence and the Defense of "Traditional Values" in the Russian Federation, u: O. Oliker, *Religion and Violence in Russia: Context, Manifestations, and Policy*, 93–116). Center for Strategic and International Studies (CSIS).
- Gasimov, Z. 2012. Idee und Institution: "Russkij mir" zwischen kultureller Mission und Geopolitik. *Osteuropa*, 62 (5): 69–80.
- Hager Jr., R. P. 2019. Russia's Imperial Ambitions, Ukraine, and the West. *Democracy and Security*, 15 (3): 293–300.
- Huntington, S. 1993. The Clash of Civilizations. *Foreign Affairs*, 72 (3): 22–49.
- Inosemzew, W. 2014. Wer gehört zur "russischen Welt"? *Internationale Politik*, 6: 94–101.
- Jilge, W. 2014. Die Ukraine aus Sicht der "Russkij Mir". *Russland-Analysen*, 278: 2–5.
- Krickovic, A. i Weber, Y. 2018. What Can Russia Teach Us about Change? Status-Seeking as a Catalyst for Transformation in International Politics. *International Studies Review*, 20 (2): 292–300.
- Kudors, A. 2010. Russian Public Relations Activities and Soft Power. *Russian Analytical Digest (RAD)*, 81: 2–5.
- Kuko, S., i Kurečić, P. 2014. Međuprostor EU-a, NATO-a i Rusije kao Rusosfera. *Politička misao*, 51 (2): 7–28.

- Kuzio, T. 2022a. *Research Brief: Putin's Invasion of Ukraine and the Global Crisis*. Henry Jackson Society.
- Kuzio, T. 2022b. *Russian Nationalism and the Russian-Ukrainian War: Autocracy-orthodoxy-nationality*. Taylor i Francis Group.
- Kuzio, T. 2022c. *Why Russia Invaded Ukraine*. Center for International Relations and Sustainable Development – CIRSD.
- Laruelle, M. 2015a. *The "Russian World" – Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination*. Center on Global Interests.
- Laruelle, M. 2015b. The Three Colors of Novorossiia, or the Russian Nationalist Mythmaking of the Ukrainian Crisis. *Post-Soviet Affair*, 32 (1): 55–74.
- Laruelle, M. 2016. Russia as an Anti-Liberal European Civilisation, u: *The New Russian Nationalism: Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, 275–297. Edinburgh University Press.
- Minakov, M. 2011. Labirinti priznanja: dvadesetogodišnji simbolični razvod Rusije i Ukrajine. *Političke analize*, 7 (2): 98–113.
- National Security Archive. 1990. *Memorandum of conversation between Mikhail Gorbachev and James Baker in Moscow*.
- Nemtsev, M. 2019. *Rethinking the "Russian World" – Riddle Russia*. Riddle Russia.
- O'Loughlin, J., Toal, G. i Kolosov, V. 2016. Who identifies with the "Russian World"? Geopolitical attitudes in southeastern Ukraine, Crimea, Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria. *Eurasian Geography and Economics*, 57 (6): 745–778.
- Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union 2023. *The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*. <https://russiaeu.ru/en/news/concept-foreign-policy-russian-federation>. 31. ožujka 2023.
- Polegkyi, O. i Bushuyev, D. 2022. *Russian foreign policy and the origins of the "Russian World"*. Forum for Ukrainian Studies.
- Putin, V. 2007. Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. *The Kremlin – Moscow*. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>. 10. veljače 2023.
- Putin, V. 2014. Address by President of the Russian Federation. *The Kremlin – Moscow*. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>. 18. ožujka 2023.
- Putin, V. 2021. On the Historical Unity of Russians and Ukrainians. *The Kremlin – Moscow*. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>. 12. srpnja 2023.
- Putin, V. 2022. Address by the President of the Russian Federation. *The Kremlin – Moscow*. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>. 24. veljače 2023.
- Russkiy Mir Foundation. 2023. *About*. ФОНД РУССКИЙ МИР. <https://russkiymir.ru/en/>. 21. ožujka 2023.
- Shishkov, A. 2022. *Some Reflections on the Declaration on the "Russian World" Teaching*. Public Orthodoxy.

- Socor, V. 2015. Putin's Crimea Speech: A Manifesto of Greater-Russia Irredentism. *Eurasia Daily Monitor*, 11 (56).
- Snyder, T. 2022. *The Making of Modern Ukraine*. Lectures in the Fall semester of 2022. Yale University. <https://online.yale.edu/courses/making-modern-ukraine>. 1. veljače 2023.
- Solchanyk, R. 1996. Ukraine, Russia, and the CIS. *Harvard Ukrainian Studies*, 20: 19–43.
- Subotić, M. 2022. *Russian world*. Pešćanik.
- Tiido, A. 2015. The Russian World – Changing Meanings and Strategies. *Polski Przegląd Stosunków Międzynarodowych: PPSM*, 5: 131–151. <https://bit.ly/3YqqxbZ>.
- Tishkov, V. 2008. The Russian World – Changing Meanings and Strategies. *Carnegie Papers*, (28): 1–46. <https://carnegieendowment.org/>. 13. veljače 2023.
- Todorcev Hlača, K., i Todorceva Žinić, V. 2020. *Rusko-hrvatski i hrvatsko-ruski rječnik*. Naklada Nediljko Dominović.
- Tsygankov, A. P. 2010. *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*. 2nd ed. Rowman i Littlefield Publishers.
- Wilson, A. i Popescu, N. 2009. *The Limits of Enlargement-lite: European and Russian Power in the Troubled Neighbourhood*. European Council of Foreign Relations.
- Zabirko, O. 2015. "Russkij mir" und der Krieg in der Ukraine. *OST-WEST. Europäische Perspektiven*, 3.
- Zevelev, I. 2014. The Russian World Boundaries: Russia's National Identity Transformation and New Foreign Policy Doctrine. *Russia in Global Affairs*, 2.

The Russian world as a moral community and foreign policy doctrine

Abstract

In this paper the authors approach the concept of the Russian "world" as a moral and civilizational concept in the service of Russian foreign policy. The main idea of the Russian world is that there is a distinct Russian civilization that is dominant to the cultures of neighboring countries, but also to that of Western civilizations from which it differs significantly in its cultural and moral values. The concept of the Russian world has a long history, beginning in the 1990's. Since the first decade of Putin's rule, its content changed and the concept has been promoted among the central concepts of Russian foreign policy doctrine and practice. The concept of the Russian world is fluid, its elements often contradict each other. The concept enjoys significant support from the Russian Orthodox Church, which gives it its spiritual blessing and enables its wider approval. It is also controversial because it leaves neighboring countries only limited sovereignty in their decision-making, while it serves Russia as a means of justifying interventions into their internal affairs.

Key words: Russian world, moral community, foreign policy, Putin, Russian Orthodox Church